

ФИКЦИОНАЛНИЯТ СВЯТ: ФЕНОМЕНОЛОГИЯ НА СВЕТА НА ФАНТАЗИЯТА

Рикардо Мендоса-Каналес¹

Abstract. *The Fictional World: A Phenomenology of the Phantasy-World.* This article explores the notion of fictional world from the viewpoint of Edmund Husserl's philosophy, highlighting the potentiality of phenomenology for contributing to the fields of aesthetics and theory of fiction. To this aim, the analysis will depart from the description of the structures of the fictional experience, which here is going to be treated as a phantasy experience. From this standpoint, the analysis first makes visible the correlation between phantasy consciousness and phantasy world and, next, explains the structures of each of the poles of experience. For Husserl, this correlation is logically grounded on the doctrine of transcendental idealism and its conception of the phantasy world as a possible world.

Keywords: Husserl; fiction; phantasy; phantasy world; phenomenology; transcendental idealism.

Естетическото преживяване на даден обект включва поне две паралелни и едновременни действия. От една страна, е когнитивното измерение, основаващо се на сетивното възприятие. От друга страна, имаме измерение, което може да се нарече „прагматично“, в което се задвижват афективни, емоционални и ценностни (аксиологични) механизми. Следователно става дума за съчетаване на две области на разума: теоретична и практична. От феноменологична гледна точка, всяко едно от тези измерения притежава свои собствени интенционални структури, които трябва да се анализират поотделно с цел да се запази различието между когнитивното и ценностното.

Възможно е да твърдим, че за да навлезем в съзercателния естетически опит от строго феноменологична гледна точка, е необходимо да насочим вниманието си към това какво и как се случва в посочения опит. Обстойното изследване на тази идея в цялата ѝ сложност

1 Mendoza-Canales, Ricardo. "The Fictional World: A Phenomenology of the Phantasy-World [El mundo ficcional: Fenomenología del mundo de fantasía]". *Logos. Anales del Seminario de Metafísica* 53 (2020): 265-282. <http://dx.doi.org/10.5209/asem.70848>. (б.пр.)

излиза извън обема на статията. Ето защо бих искал да избира друг път, фокусирайки се върху конкретен (очевидно страничен) елемент, който може би именно поради това е пренебрегван и дори открито изключван: въображеният или фикционалният свят като хоризонт на обекта на естетическия опит.

Основната идея на статията е да покаже, че за Хусерл корелативната структура субект/свят, която се проявява във всеки акт на познание на даден обект (в теоретично отношение) е универсална структура, която също разкрива действията на фантазията. С други думи, във всеки акт на фантазията, въображаемото (или също фантазираното) изисква от една страна, съзнание или субект, конституиран от подобен обект, а от друга страна, съответно свят, в който този опит „се случва“. Това показва цялостната кохерентност на феноменологичния проект и неговата методологична постановка. Що се отнася до въпроса, който ме вълнува, показва и неговата приемственост при разглеждането на въображението и естетическия опит. По-конкретно съзерцанието (теоретично) незаинтересовано от даден обект не може да се яви в същия план на възприемаемата, сетивна реалност, а по-скоро предполага „транспозицията“ на свят, конституиран като нереален в областта на възможностите, на „сякаш“ областта, където е преживян и описан чрез него.

Работната хипотеза ясно съдържа аргументи, подкрепени от няколко предпоставки, които бих искал да изброя без да развивам все още. Първата е, че в по-общ смисъл, естетическият опит е преживяване на фантазията², защото макар че предполага перцептивна,

2 Тук конкретно имам предвид перцептивната фантазия (*perzeptive Phantasie*), модалност на съзнанието за фантазия, при която възприятието (*Wahrnehmung*) е освободено от присъщия си характер - характер на вярване (*belief* или *Glaube*), неотделим от акта, превръщайки се във „възприятие без вярване“ (*Perzeption*). Въпреки това мисля, че всеки естетически опит съдържа по някакъв начин преживяване на фантазията, разбирайки тук фантазията в по-широк смисъл като съзнание за контемпорализация (виж, *infra*, бележка 3). Това важи включително и за онези опити, при които не винаги има преживяване, разкриващо се като репрезентация (фантазиран обект): например, помислете за музикално произведение. Въпреки това, при съзерцаването на природен пейзаж, в опита с дадена градина, или с който и да е израз на различните изкуства (рисунка, скулптура, литературно произведение, театрална пиеса и

сензитивна основа, тя се оказва неутрализирана в резултат на промяната на потвърдения характер на интуицията, тя се превръща в квази-преживяване или „сякаш“ преживяване (*als ob*). Въз основа на тази първа идея се оформя и следващата: по аналогичен начин на перцептивния акт, *актът* на фантазията *съответно* има (и се ориентира към) въображаем (фантазен) обект (*Gegenstand*). Без колебание може да се твърди, че съзнанието за осъществяване на посочения обект е *съзнание за фантазия* и към него се отнася понятието Аз-въобразяващо (*Phantasie-Ich*) или фантазиращо Аз (*phantasierendes Ich*), като конститутивен полюс на въображаемия обект. Следвайки тази поредица от идеи, ако предположим, че естетически съзерцаваният обект е резултат от фантазното съзнание (това е обект, схванат в квази-модалност или „сякаш“ модалност, резултат на модифицираща дейност), то на това съзнание, на това Аз-въобразяващо, доколкото е полюс на опит, е необходимо да противопоставим като контра-полюс, отново следвайки доктрината на самия Хусерл, един корелативен свят, който не съвпада с наистина съществуващия свят и трябва да бъде описан като свят на фантазията или *Phantasiewelt* (квази-свят).

На следващите страници ще се фокусирам върху изследването

т.н.), изоставянето на сферата на съзнанието за реалност, за да се преживее един иреален обект (или изпразнен от неговите действително съществуващи качества: *Wirklichkeit*), включително и когато този обект няма репрезентативна форма (*Vorstellung* в смисъла на Кант), но е съставен от усещания, които „провокират“ или „събуждат“ спомени у субекта (и така споменът се доближава ясно до понятието за контемпорализиране), поддържа тип опит, чиято структура съдържа в него интенционалната структура на интуитивните контемпорализации. От друга страна, както вече показах на друго място (*Cf. Mendoza-Canales, 2018a*), не всеки опит на фантазията се преживява като част от „естетическата нагласа“. Това, което обикновено се нарича „естетическа нагласа“ се отнася *приблизително* до промяната на преживяващото съзнание, по такъв начин, че потвърденият характер на опита (който му придава знак на съществуване като реалност) е неутрализиран, водейки го до неговото „неосъществяване“. За кратко въведение към отношението между феноменология и въображение, виж: *Cf. Mendoza-Canales (2018b)*. За различието между ролята на епохе и неговата методологична разлика с неутрализацията виж: *Cf. Mendoza-Canales (2018c)*. Накрая, във връзка с перцептивната фантазия и нейното отношение към неутралността на образите, виж: *Cf. Ferencz-Flatz (2009a) и (2009b) и Mendoza-Canales (2020)*.

на света на фантазията такъв, какъвто е във феноменологията на Хусерл³. Избрах да го наричам също, без особено разграничение, „фикционален свят“, „въображаем свят“ или „нереален свят“. За разлика от модалностите за потвърдено продуктивно контемпорализиране (спомнянето, очакванията или емпатията, форми, които в потока на живото настояще, в „настоящото съзнание“, „актуализират“ преживявания, вече изживени от едно „минало съзнание“), естетическото съзнание не е нито „чисто“ не-репродуктивно, нито *по необходимост* е непотвърдено⁴, поради което, нито неговите обекти (контемпорализирани репрезентации), нито светът, където „се случват“ подобни обекти, могат да бъдат насложени без риск от конфликт (*Widerstreit*) с актуалността.⁵

- 3 Тук бих искал да направя важно терминологично уточнение. Хусерл противопоставя на съзнанието за *представяне* (*Gegenwärtigung*) едно съзнание за *контемпорализация* (*Vergegenwärtigung*). Следователно, терминът „фантазия“ трябва да бъде разбран в общ смисъл, за да назове съзнанието, където се случват конститутивните действия, свойствени за контемпорализираните интуиции (било то репродуктивни или продуктивни, потвърдени или непотвърдени). Следователно това е общ, действащ смисъл, а не строго качествен, нито окачествяващ. Следователно, под определението за „контемпорализация“ се групират различни модалности на интуитивни актове като припомняне (*Wiedererinnerung*), фантазия, мечтание или бленуване (*Tagtraum*), очакване (*Erwartung*) или емпатия (*Einführung*).
- 4 По същия начин, приравнявам като част от „естетическото съзнание“ един особен случай: този на читателя, който „представя“ обектите, базирани на различна вещественост (писмените знаци, конфигуриращи вид образи, които не се свеждат само до чисто визуалното). Оставям за друга статия описанието на този феномен.
- 5 Оставям за друг път анализа на оценъчните съждения по отношение на дадена творба, поради неговата сложност. Подобно решение абсолютно не накарнява това, което имам за цел да развия, когато говоря преди всичко за ноематични описания. Напротив, теорията за ценностните съждения *в* (и *за*) фантазията трябва да има предвид поредица действия, както пасивни, така и активни, които се случват в разединеното съзнание (Аз-въображаемото). В крайна сметка последното, въпреки че изглежда парадоксално (без да е такава), не се намира отделено от Аз-реалното. С други думи, с риск да направим погрешни стъпки поради краткостта на изложението, бих разгледал първо *квази-съжденията*, формулирани от Аз-въображаемото като част от собствения опит *във* фантазията, които в последна сметка и по силата на раз-

Ще развия тази идея в три секции. В първата секция, която е най-спекулативна, ще започна с един пример и ще се опитам да изясня структурата, която артикулира фантазното преживяване. Във втората секция, която е по-аналитична, следвайки Хусерл ще се фокусирам върху феноменологичното обяснение на концепциите, изложени в първата секция, показвайки по този начин не само вътрешната кохерентност на Хусерловата доктрина, но и нейната всеобхватност, разбирайки естетиката във феноменологичен план. За тази цел ще покажа отношението между фантазно съзнание и свят на фантазията, както и вътрешните структури на всяка една от двете страни. Най-накрая, въз основа на заключенията от предишната секция, в третата част ще покажа, че теорията на Хусерл за фикционалните светове запазва пълна кохерентност, както онтологично, така и методологично, с доктрината за трансценденталния идеализъм и с възприемането на света на фантазията като свят на възможностите.

1. Скициране на концепта „свят на фантазията“

Бих искал да започна тълкуването на феноменологичния смисъл на света на фантазията като предложа една обикновена дефиниция на термина. В най-общ смисъл би могла да бъде разтълкувана така: светът на фантазията е светът, в който се случват фантастични ситуации. Тази дефиниция обаче очевидно е едностранчива, недостатъчна и движеща се в кръг. Едностранчива е, защото „фантастичната ситуация“ изглежда се отнася само до въображаеми събития, при които обектите, участващи в тях „съществуват“, но тяхното „съществуване“ е независимо по отношение на нашата действителна реалност. Недостатъчна е, защото не отчита модалностите на непотвърдената фантазия, които не са чиста фантазия (*bloße oder pure Phantasie*). Движеща се в кръг е, защото дефиницията не е автономна (не уточнява *какво* е светът на фантазията), а се базира на друга дефиниция, която по същия начин остава неразрешена и изисква обяснение (*какво* е „фантастичната“ ситуация).

създението върху собствения акт на фантазията (преминавайки от това да бъде акт към това да бъде обект на друго действие на „*по-висша*“ инстанция: преживяването *на* фантазията), могат да бъдат „пренесени“ към сферата на рационалната дейност на Аз-реалното.

При все това, въпреки нейните дефекти, дефиницията е полезна като първа крачка към нашата дескриптивна цел. Нека поразсъждаваме върху един типичен пример за репрезентация на (чиста) фантазия: единорогът. Всички могат да си го представят, но никой никога не го е виждал. Това, което искам да подчертая е следното: репрезентирането на единорог, с неговите характеристики, форма, размер и т.н., не се случва в едно абстрактно не-място без измерения. Още по-малко става дума за „идеална“ представа (нито за ейдетична) на единорога *като такъв*. По-скоро искам да изтъкна, че на репрезентацията на единорог ѝ съответства „основа“, „сцена“, „физическа“ пространственост, върху която фантазираният единорог се поставя. Дори и да се откажем да си представим подобна „фиктивна пространственост“, това няма да отрече необходимостта да се ситуира неговото разположение в триизмерното пространство (единорог в две измерения едва ли ще бъде *репрезентация на двуизмерна репрезентация* на единорог, например, когато си представяме нарисован единорог върху хартия). Можем също да си представим (както го прави многократно Хусерл с кентавъра⁶) единорог в движение: тичайки от едно място на друго или просто пийки вода. Можем да си представим и повече от един единорог: два бягащи единорога или пиещи вода. Включително можем да си представим и два говорещи единорога (приятелски или не).

Да изследваме втория термин от обикновената дефиниция, предложена по-горе: понятието за „фантастична ситуация“. Според една елементарна дефиниция става дума за ситуация, при която се случват въображаеми събития и обекти. Тук „въображаемо“ не означава нищо друго освен „не реално“ или *иреално* и в този смисъл се отнася до фиктивното. Също така, говорейки за *събития* се появява веднага идеята за темпоралност. Ако събитията (случките, местата и наличните в тях обекти) имат временен характер, тъй като *се случват*⁷ (в двойния смисъл на термина като *последователност* и като *случай*), то става необходим въпросът: *Заради кого се случват?*

6 Cf., например: *Husserliana Gesammelte Werke* (занапред Hua, следван от том) VIII, 114 s; Hua XXIII, 49, 408, 464, 535; Hua XXXVI, 153.

7 Авторът използва глагола „*suceder*“ на испански, който означава както „следвам, идвам след друго, наследявам“, така и „произхождам, произлизам, случва се“. (б. пр.)

Можем да извлечем две идеи от този пример за дефиниция. Първата е, че всяка репрезентация на фантазията (фантазираният обект) е очертана върху пространствен хоризонт (по-специално върху *квази*-пространственост, както ще видим по-нататък). Втората е, че ако можем да си представим два преместващи се еднорога (това са два индивидуални обекта, които заемат различни точки в пространството), то е защото притежаваме *a priori* понятията „последователност“ и „съседство“. Последователността и съседството (както знаем от трансценденталната естетика на Кант) ни препращат съответно към времеви и пространствен ред. Накратко, репрезентацията на фантазията притежава също особена пространствено-времева структура.

Това спекулативно заключение трябва да бъде подложено на феноменологично изследване, което ни връща към въпроса: За кого? Да отговорим на този въпрос ни помага да започнем темата относно обекта на фантазия: какво го отличава от други репрезентации и как (или също *къде*) се образува като такъв. Ако подобно изследване в неговата цялостност, ще се отклоним от темата ни. За нашата цел ще е достатъчно да разпознаем пространствено-времево конкретизиране на обекта на фантазията, опитвайки се да подчертаем още веднъж, че подобна пространствено-времево не е, нито може да бъде тази на действителната реалност, там където живее реалното Аз на опита. Това е причината, поради която тя трябва да бъде определена като *квази*.⁸

Ако се разбере и приеме като валиден последният аргумент, се предсеща важността на ролята, която Аз-въобразяващото изпълнява като конституиращ полюс на гореспоменатата „фантастична ситуация“ (едно нефеноменологично название, за да се отнесе към това, което Хусерл нарича „опит на фантазията“ [*Phantasieerlebnis*]). Казвайки това, после няма да представлява голяма трудност да допуснем, че обектът на фантазията може да бъде съставен само от фантазното съзнание, което е именно това на Аз-въобразяващото (*Phantasie-Ich*).

8 Представката „квази“ (*quasi-*), използвана от Хусерл, не означава, че е дефицитен, грешен или нисш по отношение на действителната реалност. Означава само, че е „равнозначна на“ и притежава сходни характеристики като резултат от едно модализирано съзнание.

2. Опит на фантазията: между Аз-въобразяващото и корелативния свят

Опитах се да пристъпя към въпроса в началото на предишната секция чрез дефиниция, която очевидно е съзнателно движеща се в кръг. Това ми позволи да идентифицирам два елемента: фикционалният свят (също въобразяем свят или свят на фантазията) и фикционалната ситуация (*idem*). Отделното изследване на всеки един от тях ни доведе до съвпадащи моменти, които бих искал да синтезирам в следните две идеи. От една страна, фантастичната ситуация се състои от субстанции, които не са действително съществуващи (иреална обективност) и при своето взаимодействие пораждат събитие или случка, случващи се в тяхната собствена времево-пространствена ситуация. От друга страна, фиктивните субстанции (въобразяеми или фантастични) се появяват в ракурс със собствения си интенционален хоризонт. Първият елемент не изглежда сложен, но вторият изисква по-прецизно изследване. За да илюстрирам последната идея ще използвам един пример. Първо да започнем с общия опит за действителността. Например, възприемането на една чаша. Въпреки че вниманието ни се насочва към чашата, която имаме пред нас, тя може да съдържа кафе и да е поставена върху чинийка, чинийката да е поставена върху маса, масата да е в ресторант, ресторантът да е на улицата, улицата да се намира в град и така нататък. В примера е възможно да разпознаем как цялата обективизираща интуиция (перцептивната интуиция, насочена към чашата) не се представя на съзнанието по абстрактно отделен начин, а винаги в рамките на ракурсиран пространствено-времеви опит, обсъден и тематизиран според функцията интенционално да се насочва-към (*Zuwendung*). Както посочва Хусерл в един пасаж от *Идеи I*: „Едно нещо е дадено по необходимост в чисти „начини на появяване“, при които има ядро на „реално изложеното“, заобиколено от хоризонт на „самодаденост“, несвойствен и с малко или много неясна неопределеност“.⁹

Следователно виждаме, че при тематизирането на един обект в съзнанието, му е пред-дадено потенциално поле на възможни обекти

9 Hua III/1, 91; Husserl, 2013: 172.

на внимание: хоризонт на неопределеност, който е част от определянето на интенционалния обект. Това заключение важи също и за опита на фантазията. Така, обектите и въображаемите събития не се случват „никъде“, а винаги „съществуват“ в един откъснат контекст на основата на опит, изтълкуван по неинтуитивен начин (*unanschaulich*). Този интенционален хоризонт се разширява в света, който винаги е свят за мен доколкото е субект на опита.

„Актуалното Аз има като корелат на своя актуален опит и на хоризонтите, които предефинират всеки възможен опит, един фактически свят, който е даден частично по интуитивен начин и частично по все още недефиниран начин, който обаче ще бъде дефиниран в прогреса, мотивиран от опита. Този свят е *един* свят и е един и същи свят за всеки, който има опит.“¹⁰

Може да се твърди, че по аналогичен начин на реалния свят, светът на фантазията, *квази-светът*, както също го нарича Хусерл, е последният *хоризонт*, в който се случва съвкупността от всички възможни въображаеми ситуации на индивидуация (пространствено-времева определеност, винаги във вътрешността на *квази-пространствеността* и *квази-темпоралността*). Както подчертава Хусерл: „Щом като приемам и поддържам (че кентавърът) е *квази-реалност*, имам заедно с него пространство и време; имам заобикалящия ни свят, в който е той и който му принадлежи като неопределен хоризонт.“¹¹

Следователно в тази рамка тематичното изследване на фиктивните светове трябва да се базира на конституирането на фиктивния обект като интенционален акт на субективност, която изисква светът като негов корелат. Каква форма обаче трябва да има светът? Какви условия трябва да изпълнява? Какво е (ако има такова) отношението

10 [D]as aktuelle Ich hat als Korrelat seiner aktuellen Erfahrung und der alle mögliche Erfahrung vorzeichnenden Horizonte eine faktische Welt, die partiell anschaulich gegeben, partiell noch nicht bestimmte, aber in dem motivierten Fortschreiten der Erfahrung zu bestimmende ist. Diese Welt ist eine Welt, und sie ist die eine und selbe Welt für jeden Erfahrenden“ (Hua XXIII, 522).

11 „Sowie ich [den Zentaur] als *quasi-Wirklichkeit* hinnehme und festhalte, habe ich mit ihm auch einen Raum, eine Zeit, eine Umwelt, in der er ist, gesetzt, die gehört zu ihm als unbestimmter Horizont“ (Hua XXIII, 535).

между фиктивния свят и реалния свят на субекта, който притежава този опит? Стигайки до този момент се налага двойно обяснение. От една страна, това на конституиращото съзнание, от друга, това на корелативния свят.

2.1. Съзнанието, конституирано от и във фантазията

За Хусерл светът на реалния опит означава неограничена система от реални опити с техните хоризонти на опита.¹² Това е система, доколкото хоризонтите предписват начина, по който се тълкуват опитите, следвайки логическата връзка на последователност от спомени и антиципации (очаквания). Неограничена е, защото индивидуацията на обекта на опит отговаря на пространствено-времева *определеност* възможна *вътре* в безброй възможности и вариации. Следователно областта на реалния опит трябва да бъде свързана с реалността на когнитивния субект и неговите емпирични опити: „единствена и постоянна област“.¹³

Относно случая с темпоралността на (външните) перцептивни опити, те са свързани с трансцендентния реален свят, в който се случват. Реалното Аз се отправя и ориентира атенционално към обекта, който е уловен „в присъствие“ и чиято сетивна (хилетична) материя се вмества като моментна точка (*Jetzt-Punkt*) в потока на съзнанието. Чрез феноменологичен рефлексивен анализ, външните възприятия се групират като трансценденции, за да се поставят на дневен ред в иманентния хоризонт на опита. Реалните перцептивни опити се превръщат в част от връзките с феноменологични отношения, съгласувани в иманентното съзнание, в смисъла, според който на тях им се дава пространствено-времева локализация в его потока.

От друга страна, Хусерл смята, че това което образува единството на наистина действителния живот се намира в продължителността на потока на его съзнанието (*Ichbewusstseinsstrom*). Според Хусерл всеки интенционален акт се придружава от вътрешно съзнание за изпълнението на този акт. Следователно това вътрешно съзнание би имало функцията да свързва и обединява настоящия акт във

¹² Hua XXIII, 534 s.

¹³ Hua XXIII, 523.

връзка с други интенционални актове на субекта, които вече са извършени или са на път да бъдат извършени:

„Единството на сетивното възприятие, единството на интуитивното съзнание на обекта, е *единство на едно сетивно съзнание*, в което всичко обективно, става дума за индивид, затворен в себе си или за множество индивиди, в и с обхващащо и обективно единство, достига до първоначалната даденост *възможната форма на времево траене*.“¹⁴

Вътрешното съзнание е феноменологична основа, върху която се основава разликата между реалния живот и въображаемия живот на субекта.¹⁵ Следователно разликата между перцепция и фантазия, или включително между спомен и фантазия (и двата дадени в начина на контемпорализация), не зависи само от обекта на интуиция (това, което се възприема, спомня или фантазира), но и от времевия хоризонт, в който всеки един от тези актове е вписан в потока на вътрешното съзнание¹⁶. Всеки актуален опит (било перцептивен, било фантастичен) остава вписан в потока на съзнанието като част от възприемащото съзнание. Оттук опитите на фантазията, които както казахме също са интенционални извършени действия, могат да бъдат възкресени (например, споменът за дадена фантазия), по същия начин, по който спомените за сетивни усещания от миналото по отношение на живота настояще¹⁷.

„Във фантазията, която се преживява и в актуалното насочен-съм-към, *квази* внимателен съм; знаейки, че в акта на фантазия, който се извършва сега вниманието е репродуктивно съзнателно. Във фантазията съм като *квази-Аз*; в спомена като спомненото *Аз*, което *квази* възприема, *квази* отсъжда“. ¹⁸

14 Husserl, 1939: 181.

15 Bernet, 2004: 141.

16 Както пише Алвес със сурова проникателност: „По принцип, присъстващото не е не-присъстващо, фигуриращо тръгвайки от настоящето, а наличието на не-настоящото, доколкото е „не-присъстващо“ обозначава *друго настояще*, което попада във вътрешността на обгръщащото единство в потока на съзнанието.“ (Алвес, 2010: 176).

17 Cf. Hua XXXIII, 356 ss.

18 „In der Phantasie lebend, und mit aktueller Zuwendung, bin ich *quasi* aufmerk-

Хусерл смята, че участието (*Teilnahme*) на съзнанието, непотвърдено във фантазията, не е това на чистото съзercание. Фантазираното не е само „образ“, уловен или усетен във фантазията (все едно, че става дума за камера, която записва събитие), не е чисто представяне (*Darstellung*) на обективен образ пред Аз-въобразяващото. Обаче самото Аз-въобразяващо участва и е замесено във фантазираната среда: „Видението се явява във фантазията като „перцепция“ за Аз-въобразяващото“.¹⁹

„Една чиста възможност е немислима, освен ако е корелат на фантазен субект, който съгласува възможности чрез своята фантазия, на субект, който притежава възможното, плавайки пред него като нещо *квази*-преживяно и в *квази*-опит, преминавайки хармонично като *квази*-съществуващо. Обаче фантазираният обект има „плаващ пред себе си“ фантазиран субект, който е фантазиран, бивайки преживян и в неговия опит като правейки възможна дадеността да съществува.“²⁰

Това означава, че един иреален обект не се представя, нито показва „пред мен“, а се репрезентира като обект на опита на и за Аз-въобразяващото, което „живее“ в свят, в неговия заобикалящ го свят и обитавайки го, придобива опит с обекти, които притежават своята степен на „съществуване“ (или по-точно *квази*-съществуване). Става дума за *иреално* съществуване, в предварително посочения смисъл, и за преживяното във фантазията, което се конституира също в темпоралност за Аз-въобразяващото, доколкото е темпорален обект (*Zeitgegenstand*), бивайки вписан в *квази*-темпоралността на Аз-въ-

сам, nämlich in den aktuell vollzogenen Phantasieakten ist Aufmerksamkeit reproductiv bewusst. In der Phantasie bin ich als *quasi*-Ich, in der Erinnerung als das erinnerte Ich, das *quasi* wahrnimmt, *quasi* urteilt, etc.“ (Hua XXIII, 342).

19 „[I]n der Phantasie wird die Erscheinung dem Phantasie-Ich als Wahrnehmung eingelegt“ (Hua XXIII, 174).

20 „Eine *reine Möglichkeit* ist undenkbar, es sei denn als Korrelat eines phantasierenden und daraus Möglichkeiten gestaltenden Subjekts, eines Subjekts, das das betreffende Mögliche vorschweben hat als *quasi*-Erfahrenes und in dieser *quasi*-Erfahrung sich einstimmig als *quasi*-seiend Ausgebendes. Darin liegt aber, dass das phantasierende Subjekt ‚vorschweben‘ hat ein phantasiertes Subjekt, das phantasiert ist als erfahrend und in seiner Erfahrung das Mögliche zur Seinsgegebenheit bringend“. (Hua XXIII, 566).

образяващото. То ще бъде способно да има активен живот на съзнанието, за всеки случай е важно да го споменем, винаги в „сякаш“ модалност: ще формулира съждения (когнитивни и ценностни), ще вярва, ще усеща емоции, ще живее в „настояще“, което впоследствие ще може да си „спомни отново“, ще бъде способно да фантазира свободно или да бълнува. Това са всички характерни черти на един активен живот, които обаче, в своя произход, трябва да бъдат придружени от пасивен живот на съзнанието: обичаи, наслоявания, мотивации, асоциации и др.²¹

Стигайки до този момент се налага по-обстойно обяснение относно Аз-въобразяващото. Досега то беше обявено като конституиращ полюс на опита на фантазията без да бъде обяснена все още разликата между нивата на собствения акт на фантазиране и активния живот на реалното съзнание. И двете нива действат едновременно, но независимо от това съществува синтез на припокриване между фантазираното и актуалността на перцептивното съзнание. Тази разлика в нивата е наблюдавана рано от Хусерл (след 1909 г.): той признава разликата между рефлексията в сферата на актуалното съзнание и рефлексията във фантазията. В първия случай, реалното Аз се „излива“ върху себе си, за да наблюдава вече не само съдържанието на възприятието, а самият акт на възприятие или с термините от *Идеи I*: ноетичната и ноематичната страна на интенцията. Но това е възможно да се случи, живеейки във фантазията: бивайки потопени във фантазирането, можем да разсъждаваме върху фантазираното. Ако рефлексията е „връщане към себе си“, къде да фиксираме опорната точка, къде се ситуира Аз-ът, който ре-флектира?

21 Тази точка въвежда важния въпрос относно същността на опита, откъдето Аз-въобразяващото би извлякло своя пасивен синтез. Проблемът може да бъде формулиран по следния начин: ако Аз-въобразяващото, отделяйки се от актуалното Аз, възниква само в момента на акта на фантазия, по дефиниция ще бъде лишено от съвкупността от наслоени обичаи, тъй като няма иманентно съзнание, което е там където се обединява Аз-ът в темпоралния поток. Това само показва, както ще видим в третата част, че въпреки своята индивидуалност всеки обект и всеки акт на фантазията трябва да се издигнат към реалното или актуалното Аз. По същия начин, отправя въпроса (който просто ще се ограничи да спомена без да развивам) относно това, дали преживяванията на фантазията са репродуктивни или не са.

Според Хусерл трансценденталното изпълнение на фантазията означава разделение, което „разцепва“ Аз-а, съхранявайки „реален Аз (или актуален Аз), познавателен субект, от който се проектира „Аз-въобразяващото“ (*Phantasie-Ich*). Хусерл го нарича „разцепление на Аз-а“ (*Ichspaltung*).²² Независимо от това, важно е да имаме предвид, че това разцепление под никаква форма не е дублициране на съзнанието, тъй като не става дума за две съзнания или *alter ego*, които извършват действия едновременно. По-скоро това е актуалното съзнание, което без да губи своята връзка с действителната реалност „се разединява“ на две различни нива на осъществяване, всяко едно с временно вътрешна интенционална структура. Промяната на поведението, „да бъдеш потънал“ във фантазията, предполага основна промяна на съзнанието, което превръща опита в „сякаш“ модалност. Както добре подчертава Де Варен, тази промяна „е неосъществимост на фантазията“, „авто-трансценденция във вътрешността на иманентността“.²³

Обаче Аз-въобразяващото не може никога да съвпада с Аз-реалното (*wirkliches Ich*).²⁴ Фактически, Аз-въобразяващото и въображаемият свят или съответният свят на фантазията (*Phantasiewelt*) могат да издържат само дотолкова, доколкото фантазията е способна да формира кохерентна единност²⁵. Казвайки това може да се потвърди, че да се мислят възможностите, т.е. обективностите във формата на модалността „сякаш“ (които принадлежат на фантазията), предполага необходимостта да се възприеме даден субект корелативен на опита. Актът на фантазията не само се въобразява, но е и интенционално действително изпълнен акт, включително когато става дума за чисти фантазии. Една от характеристиките на преживяванията на фантазията се състои именно в тяхната актуалност, включително и когато по дефиниция обектът не се явява под модалността на презентация, а като контемпорализация.²⁶ Опитът на фантазията е актуален, за-

22 За подробно изложение относно „разцеплението на Аз-а“, виж: Bernet, 2004 (по специално, с. 112-117); Cavallaro (2017) и Luft (2003).

23 De Warren (2009: 157).

24 Hua XXXIII, 350; виж също Bernet (2004: 137).

25 Hua XXIII, 335.

26 За подробно обяснение на двата вида модификации, които се изпълняват в

щото породеният опит е преживян от един Аз-въобразяващ в неговото „настояще“. Поради това, като такъв, не е просто репродукция на миналия акт. Това е актуално преживяване, вписва се в потока на съзнанието като биващо налично, включително и когато се оказва неутрализирано: фантазията и фантазираното се *преживяват* като „случващи се наистина“.²⁷

„Една наистина ефективна позиция що се отнася до репродуцираното би могла да твърди, че имам актуално само-съзнание, че се намирам в актуалния свят с моята репродукция, по-точно, че съм съзнателен за него. И след това се появява лъч актуалност от този реален свят към света на фантазията, от мен, от моето чисто актуално Аз към репродуцираното.“²⁸

контемпорализацията (позиционална, отнасяща се до темпоралното отсрочване в потока на съзнанието, който е „станал настоящ“ посредством репродуктивната модификация, и доксичната, отнасяща се до характера на вярването, това е модификацията на неутралност) Cf. Mendoza-Canales (2019).

27 Разликата между фантазията и халюцинацията се състои в това, че Аз-ът, който халюцинира доказва в реалността своята халюцинация, вписвайки я като част от неговото перцептивно поле, докато във фантазията това вярване съзнателно се е неутрализирано, поставяйки в неизвестност доксичната позиция на фантазираното. Необходимо е това обяснение да се развие още повече. Разликата между фантазия и халюцинация би се кореняла в едно известно ниво - нивото на Аз реалното. Във фантазията обаче, като се неутрализира вярването точно на това ниво, опитът „потъва“ на друго конститутивно ниво, в което вземат участие фантазираният обект и съответно фантазиращото съзнание (което в резултат на модализация се разединява от Аз реалното). Съответно на това ниво теорията на Хусерл се разширява, за да защити по силата на закона за корелацията, един свят съответстващ на преживяващия Аз като „природен“ контраполус. Светът вече не е „огледало на ума“, както твърди известната фраза на Рорти, а Аз-ът и свет-ът се преплитат в отношение на съответствие: има свят, защото има Аз, който живее в него, било като негово обкръжение (*Umwelt*), било като обективен, физически, природен свят.

28 „*Wirkliche Stellungnahme zu Reproduziertem* kann besagen, ich habe aktuelles Selbstbewusstsein, bin in der aktuellen Welt mit meinem Reproduzieren, und zwar bin <ich> dessen inne, und nun geht ein Strahl der Aktualität aus dieser wirklichen in die Phantasiewelt, von mir aus, meinem rein aktuellen Ich zum Reproduzierten“ (Hua XXIII, 352).

2.2. Аз-въобразяващото и светът на фантазията

Доколкото репрезентациите на фантазията (*Phantasievorstellungen*) траят толкова, колкото продължава актът на фантазията, Хусерл счита, че те имат ограничено темпорално изменение и че не съществува съществено отношение между тях.²⁹ Това не се случва в реални опити, които се изживяват и включват в „историческо“ минало, което съвпада със съзнателния живот на субекта. Следователно субективността на актуалния Аз се конструира върху продължителността на темпоралния поток, върху постоянната реконфигурация на предишните връзки на опита, мотивирани от последвалите бъдещи вписвания на новите актуални опити.

„Докато хоризонтът на едно възприятие по принцип притежава широки очертания поради спомени и очаквания, които изпитват своето уточняване или евентуално корекция в развитието на опита, в *квази*-възприятието, което тук се нарича фантазия, нямаме никакво пред-очертание чрез *квази*-опитите с постоянно съдържание, нито с постоянни тези.“³⁰

Опитите на фантазията и нейните обекти са конституирани в „настоящото“ (*квази*-настоящото) на Аз-въобразяващото и темпоралността на опита трябва да се ограничи до опита на обекта, доколкото е индивидуализиран (във фантазията). Това важи и за единството на света на фантазията. Доколкото е интенционален контраполюс на Аз-въобразяващото, това единство се представя чрез връзките с всички опити на фантазията, свързани с него, или както ги нарича „фантастичните ситуации“, които се случват в него. Световите на фантазията са абсолютно свободни светове, съществува „безусловен произвол“.³¹ В този смисъл, хоризонтът на неопределеност на света на фантазията не е хоризонт, който може да се обясни чрез анализ, базиран на истинския детерминиран опит.³²

„Обаче, ако *fictum* не е реалност, следователно е възможност. Променяйки нашето отношение, отнемаме от фан-

29 Hua XXXIII, 336 и 351; Husserl (1939: 195 s). Cf. също: Bernet (2004: 139).

30 Hua XXIII, 535.

31 *Idem*.

32 *Idem*.

тази ята нещо, което може да бъде разгледано в автентичен смисъл като биващо (или [като]не-биващо, несъществуващо): не живеем „сякаш“ в него като във фикция, нито сме „сякаш“ субекти в *квази*-опит. Напротив, живеем като реални субекти, може би имаме пред нас реалния свят и имаме истинско разбиране, намираме нещо: не кентаврите, а кентаврите-възможност. Тази възможност се случва въз основа на фантазията, но не като съдържание на фантазията, все едно че сме разсъждавали и в разсъждението сме вложили преживяването на фантазията (нещо съществуващо в иманентното време).³³

Хусерл изтъква две основни характеристики по отношение на световите на фантазията: неопределеност и произвол. Относно първата характеристика няма определения или ограничения, поставени предварително пред въображението, доколкото *квази*-светът (въображаемият свят) не е ограничен от лимитите на опита ми в моя актуален свят, въпреки че по-скоро стои отвъд (и следователно е освободен) от моя действителен опит. Следователно *квази*-светът е безкрайно неограничен и неопределен:

„[Фантазията] е свободна и потвърдена, доколкото трябва да съответства на основния стил на хоризонта на света, т.е. в степената, в която трябва хармонично да се свърже и да образува единството на нещата и единните взаимовръзки на такова единство. Това е възможно по безкрайни начини и е *произволно* възможно. Всяка нова стъпка ограничава и отново отваря в същия стил безгранични възможности.“³⁴

33 „Aber wenn das Fiktum keine Wirklichkeit ist, so ist es doch als Möglichkeit. Ein im echten Sinn Setzbares, als seiend (nicht daseiend, nicht seiend), entnehmen wir aus einer Phantasie in Änderung unserer Einstellung: Wir setzen wirklich, wir leben nicht im Als-ob und sind nicht im Als-ob Subjekt einer *quasi*-Erfahrung, sondern wir leben als wirkliche Subjekte, haben <vor> uns evtl. wirkliche Welt und vollziehen ein wirkliches Erfassen, finden wirklich etwas vor: nicht den Zentauren, sondern die Zentauren-Möglichkeit. Dabei ist diese Möglichkeit auf dem Grund der Phantasie gegeben, aber nicht etwa gesetzt als Gehalt dieser Phantasie, als ob wir reflektierten und dabei das Phantasieerleben (ein Daseiendes in der immanenten Zeit) setzten“ (Hua XXIII, 529 s).

34 „[Die Phantasie] ist frei und nur soweit gebunden, als sie dem Wesensstil eines Welthorizontes entsprechen muss, d.i. eben einstimmig sich zusammenfinden und Dingeinheit und einheitliche Zusammenhänge solcher Einheiten konstituieren

От друга страна, произволността на опитите на фантазията в *квази-света* означава, че те не само могат да бъдат реформулирани свободно на основата на едно *квази-постановено* начало, но и че собственият въображаем свят може да бъде модифициран свободно и креативно, да бъде променен или заместен с нови форми или физически качества (като цветове, размер, обем и т.н.), които могат да бъдат несъвместими или нехармонични, макар и винаги по частичен начин, доколкото са вариации по отношение на конфигурация, дадена предварително в *квази-света*: „Особеният феномен следователно е креативната променливост на конфликта, подобно на това как художникът решава да прекрои своето произведение: в конфликт с това, което е било и е имал предвид преди.“³⁵

Въпреки че чистата фантазия е произволна и неопределена по отношение на законите за съвместимостта на реалния свят, сътвореният свят на фантазията също трябва да се ръководи от собствена логика, трябва да конфигурира кохерентен сценарий, в който това, което се фантазира заедно с неговите сенки и хоризонт, трябва да се напаснат хармонично и кохерентно. В този смисъл, светът на фантазията е *квази-реалност*. Той, също както нашия реален свят, притежава природни закони, които трябва да се подчинят на съвместимостта с опита ни, било за да ги поддържа, било за да ги промени: „Всеки [свят на фантазията] притежава своето пространство на фантазията, своето време на фантазията, своите фантазни неща с причинно-следствени фантазни връзки и т.н. Всеки един притежава своята *наука за фантазията*.“³⁶ Така, светът на фантазията, светът, в който се случват фиктивни ситуации, създава или разрушава свободно нормативния ред, регулиращ законите на природата в нашия реален свят. И при все това, въпреки че изглежда парадоксално, фантазията не обитава свободен свят без чисти възможности. Въпреки своята неопределеност и произволност, нито един опит на фантазията не е единичен и

muss. Das ist auf unendlich vielfaltige Weise und beliebig möglich. Jeder neue Schritt beschränkt und eröffnet wieder im selben Stil unbeschränkte Möglichkeiten“ (Hua XXIII, 535 s)

35 Hua XXIII, 536.

36 „Jede hat ihren Phantasieraum, ihre Phantasiezeit, ihre Phantasiedinge mit Phantasiekausalitäten etc. Jede hat ihre Phantasienaturwissenschaft“ (Hua XXXVI, 186)

отделен от реалния когнитивен субект, защото накрая реалният Аз е този, който придава противоречивостта на това чисто съществуване:

„Ако мислим, което и да е същество като чиста идеална възможност (...), това е немислимо без възможен субект на познанието, който може да го преживее и следователно да го определи чрез мисълта.“³⁷

Тук доктрината на Хусерл за трансценденталния идеализъм предлага онтологична рамка за опитите на фантазията.

3. Обектите на фантазията и нейния хоризонт на опита: светът на фантазията като възможен свят

Макар че в публикуваното творчество, доктрината на феноменологично-трансценденталния идеализъм е изложена в нейните най-общии черти в параграфите *Fundamentalbetrachtung* на *Идеи I*, първите произведения датират от 1980 г.³⁸ По същия начин, фундаменталната теза на трансценденталния идеализъм никога не е била отказвана от Хусерл като методологична рамка.³⁹ Именно в епилога

37 „Denken wir als rein ideale Möglichkeit irgendein Seiendes (wir fingieren es also, ohne es in eine <für> uns feststehende Wirklichkeit hineinzufingieren und damit mit <für> uns feststehenden Tatsachen zu verbinden), so ist dergleichen undenkbar ohne ein mögliches Erkenntnissubjekt, das diesen Gegenstand erfahren und dann durch Denken bestimmen könnte“ (Hua XXXVI, 183).

38 Cf. Hua III/1, §§ 27-62 и Hua XXXVI, текст N° 1. Виж също Rizzoli (2008: 275 ss).

39 cf. Rollinger, в: Hua XXXVI, xix ss и xxxvi. Текстовите доказателства обаче показват, че от началото на 20-те години Хусерл не само е спрял да използва термина, но и че неговият стремеж към „доказване“ (*Beweis*) на доктрината намалява, докато практически не изчезва, тъй като разширява спектъра на изследванията си в полето на генетичната феноменология. Освен онтологичен постулат, считам че трансценденталният идеализъм на Хусерл изпълнява и методологична функция. Ако феноменологията е, преди всичко (критична) теория на познанието (стремеж, от който Хусерл никога не се е отказвал), доктрината на трансценденталния идеализъм може да се прочете в светлината на наследството на Кант и като отговор на останалите съперничащи си неокантиански школи. В края на краищата, трансценденталната феноменология се ограничава до обяснението, че *светът е свят само за съзнанието, което го преживява*, доколкото това, което може да бъде опознато в света, може да стане само, ако съществува съзнание, което може да осъществи процеса на

на изданието от 1930 г., Хусерл твърди:

„В посочената глава, изложението страда от несъвършенства, признавам го. Въпреки че във всичко наистина съществено е неатакуемо [...]. Скандалът, който провокира този идеализъм и неговият предполагаем солипсизъм, е затруднил много възприемането на творбата, все едно че единственото съществено в нея се корени по някакъв начин в тази философска позиция, когато в действителност става дума само за начин за обосноваване, тръгвайки от проблема за възможността на обективното познание, стигайки до необходимото разбиране, че собственият смисъл на този проблем се отнася към Аз-а, който е чисто в себе си и за себе си [...]. Кой знае, дали щеше да е по-добре да оставя отворена темата за окончателното решение на трансценденталния идеализъм, без да се измени основното ядро на изложението, ограничавайки се до това да направя очевидно, че тук се застъпват по необходимост течения на мисълта с голямо философско значение (знаейки, че насърчават към „идеализъм“) и че трябва да бъдат мислени докрай без ограничения.“⁴⁰

Казано накратко, Хусерловата доктрина за трансценденталния идеализъм твърди, че природата не е само интенционален корелат на съзнанието и че тя зависи от съзнанието за неговото съществуване, доколкото съзнанието е абсолютно независима същност: „Природата не е мислима без съвместно-съществуващи субекти на възможния опит за нея; не са достатъчни възможните субекти на опита.“⁴¹ С термините на трансценденталния идеализъм: съществува отношение на онтологична зависимост между трансценденталното съзнание, което съществува в абсолютна независимост, и природния свят (или материалния) в неговата съвкупност (която включва човешките умове и други реални същности, като животните), която съществува като онтологично интенционален корелат, зависим от трансценденталното съзнание. Само чрез опита може да се прояви реалността (*Wirklichkeit*), неговата същност.⁴²

неговото доказване в преживяното.

40 Hua V, 150; Husserl 2013, 477 s.

41 Hua XXXVI, 156. Виж също (1995: 250).

42 Melle (2010: 96).

„Преди всичко, светът е това, което е, само като корелат на опитващото съзнание, свързано с него, и е не просто възможен, а реален. Всеки поток на съзнанието на реалното същество се отрича, т.е. отрича реалния свят, цялата реална съществуваща реалност. Светът, целият възприемаем свят, е възприемаем и отнасящ се до реалността на съзнанието.“⁴³

Тук е важно да изтъкнем спецификата на трансценденталния идеализъм, защитаван от Хусерл. Не става дума за метафизичен идеализъм, нито за „наивен“ идеализъм от типа на Бъркли, за когото само това, което е възприемано ментално има истинско външно съществуване: *esse est percipi*. Трансцендентално-феноменологичният трансцендентализъм на Хусерл („в най-остра опозиция с всеки психологически идеализъм“⁴⁴) предлага обръщане на природния подход без това да допуска елиминирането му. Тезата на трансценденталния идеализъм отстранява онтологията на философския натурализъм, ръководена от каузалността. Казано с други термини, трансценденталният идеализъм, защитаван от Хусерл, не се стреми да предложи тълкуване на реалния свят, а само да спре интерпретацията на натурализма като преустанови валидността на тезата за съществуването по отношение на реалния свят.

„От друга страна, целият *пространствено-времеви* свят, в който фигурират човекът и човешкия Аз като отделни подчинени реалности, е *според неговия смисъл едно чисто интенционално съществуване*, това е такова съществуване, което има чист вторичен смисъл и се отнася до съществуване за едно съзнание.“⁴⁵

Що се отнася до областта на реалния опит, т.е. на нашия действителен възприемаем свят, той се оказва свързан с реалността на когнитивния субект и неговите емпирични опити. Следователно става

43 „Prizipiell ist die Welt, was sie ist, nur als Korrelat von erfahrendem, auf sie bezogenem Bewusstsein, und nicht von bloß möglichem, sondern wirklichem. Jeden Bewusstseinsstrom aus dem wirklichen Sein streichen, das heisst: die Wirkliche Welt, alle wirklich existierende Realität wegstreichen. Die Welt, jede erdenkliche Welt überhaupt ist nur denkbar, relativ zu der Wirklichkeit von Bewusstsein“ (Hua XXXVI, 78).

44 Hua V, 150; Husserl, 2013: 477.

45 Hua III/1, 106; Husserl (2013: 189).

дума за единствена и постоянна област: „Реалният свят, като интенционален корелат, по необходимост принадлежи на Аз реалното, т.е. на неговия реален поток на съзнанието. Светът е това, което е само като противоположност на преживяващото Аз. Всичко, което съдържа е, или директно го преживява, или принадлежи на определения хоризонт на неопределеността на реалния опит.“⁴⁶ Световите на фантазията, противоположно на реалния свят, са „безкрайно многобройни“.⁴⁷ Всяко Аз-въобразяващо си представя съответно своя свят на фантазията, в който се произвеждат фиктивни ситуации. Обаче всяка фиктивна ситуация, всеки обект и опит на фантазията е различен от другия, следователно няма предетерминирана връзка между един и същ фикционален обект, преживявани в различни опити на фантазията. Например, даден фиктивен персонаж, който се появява в разказ за вълшебници е съвсем различен в друг разказ за вълшебници, тъй като нищо не ни дава право да посочим а priori идентичността на посочените фикционални обекти, за да става дума за различни опити на фантазията, всеки един със своя собствена *квази*-темпоралност.⁴⁸

Виждаме, че от строго феноменологична гледна точка, идентичността на фикционалните обекти може да бъде обоснована само, когато се вземе под внимание единствено опитът, който притежаваме за посочените обекти. Извън него се превръща в метафизична спекулация или чисто логично отклонение.⁴⁹

46 „Eine wirkliche Welt gehört notwendig als intentionales Korrelat zu einem wirklichen Ich bzw. zu seinem wirklichen Bewusstseinsstrom. Eine Welt ist, was sie ist, nur als Gegenüber eines erfahrenden Ich; alles, was sie enthält, ist entweder direkt Erfahrenes oder gehört zum bestimmmbaren Unbestimmtheithorizont des aktuellen Erfahrenen“ (Hua XXXVI, 121).

47 Hua XXIII, 523.

48 „Например, няма никакъв смисъл да питаме, дали Гретел от една приказка и Гретел от друга приказка, са една и съща Гретел, нито дали това, което за едната е фантазирано и изразено съвпада с другата фантазия, също дали са свързани помежду си и т.н.“ // “Es hat so z.B. keinen Sinn zu fragen, ob das Gretel im einen Märchen und ein Gretel im anderen Märchen dasselbe Gretel sind, ob, was für das eine phantasiert und ausgesagt ist, mit dem für das andere Phantasierten stimme oder nicht stimme, wie auch, ob sie miteinander verwandt sind usw. (Hua XXXIII, 337).

49 Именно компонентът на опита в теорията на Хусерл не само я отличава, но според мен дори я прави по-висша спрямо други теории на съвременната

Един съществуващ обект във възможен свят е такъв, само ако съществува възможен съответстващ (*Erkenntnissubjekt*) познавателен субект. Обаче това, че този субект съществува във възможен свят е несъвместимо с определението за неговото съществуване в друг възможен свят, защото би изисквало друг субект на познание, съответстващ на този свят (следвайки същността на корелацията Аз-свят) би трябвало да бъде едновременно един и същ за двата свята, което е противоречие. Както казва Хусерл: „Който и да е несъвместим обект, с който и да е от тези обекти определя друга Тоталност и асоциира друг субект на познанието. Два от тези „възможни светове“ не могат да съдържат общи основни идеи (въпреки, може би, други възможни неща).⁵⁰

4. Заключение

В статията изложих идеята, че всеки акт на фантазията или всяко съзнание за недействителност, не само действа като конституираща полнос на своя обект (въображаемото, фантазираното и т.н.), но и съответно изисква свят, в който посоченият опит „се случва“. От тази гледна точка, фикционален опит, какъвто може да бъде съзерцанието на произведение на изкуството или просто незаинтересованото съзерцание на даден обект, „не реализира“ заобикалящия свят на обекта и на Аз-въобразяващото, което изживява посочения опит.

Обаче фикционалността (разбирана не само феноменологично, а в нейния широк смисъл), включително като резултат на чиста фантазия, както ни показва отношението между света на фантазията и логиката на „възможните светове“, се оказва епистемологично

фикция, които не достигат до това да разграничат богатството на конститутивните нива на Аз-въобразяващото и на актуалното Аз. Така постулират, че фикцията е „подражание“ (*pretend*) или „опит да вярваш“ (*make-believe*), които по необходимост трябва да се дават в актуалния план на субекта. При тази предпоставка, гледането на филм, съзерцаването на картина или четенето на книга се превръщат в рационални дейности, неделими от едно съзнаващо Аз, което остава такова „потайки се“ във фикцията, поради което отговорите, предизвикани във фикционалния план (логически, когнитивни или емоционални) трябва да бъдат разбирани като симулирани или измислени отговори. Cf. например: Walton (1990) или Curry & Ravenscroft (2002).

⁵⁰ Hua XXXVI, 188.

и онтологично ограничена. С други думи, това което обикновено се нарича „фикция“ не е неограничена сила отвъд лимитите на въображението. Въпреки че е неограничена бивайки възможност и произволна що се отнася до нейната предетерминираност, тя е разбираема само вътре в пространството на нашия собствен реален опит. С други думи, можем да си въобразяваме (или да фантазираме) само на базата на нашия/нашите опит/и в света; можем свободно да се променяме, но промяната се случва само в границите (вътре, в чиято множественост на възможни състояния на конкретна същност), които правят посочения обект това, което е. „Променям“ не трябва да се бърка с „преобразявам“.⁵¹

Фиктивните светове не са *само* продукти на въображението. Когато изживяваме дадена фикция, ние се потапяме в *квази*-свят. Фиктивният свят е свят, в който така да се каже, се случват въображаеми неща. И се случват, защото имат вид опит. Разбира се, не съществуват в смисъла, в който съществуват във времевата и пространствена конкретност на нашата емпирична реалност. Съществуват под формата на *квази*-съществуване, „сякаш“ (*als ob*) са съществували действително. Обаче продължават да бъдат нереални. От една страна, фиктивните ситуации се случват в контекст, във фиктивен ред на времева последователност, а от друга страна, в пространствено измерение. *Квази*-темпоралността и *квази*-пространствеността също са *a priori* форми на сетивността, които съответстват на едно *квази*-Аз: фантазиращо Аз. Това фантазиращо Аз, Аз-въображаемото, е конституиращ полус, чийто контра-полус е светът като хоризонт на смисъла. Съзнанието, при което се конституират обектите на фантазията или както споменах в началото „фиктивните ситуации“ на последна инстанция, се свързват с нашето Аз реално, което продължава да живее в реален свят.

Светът на опита е свят за субекта, който го изживява. Разбирайки правилно философският проект на Хусерл става дума за това, че същността на обектите ни се разкрива единствено в нейното представяне, т.е. когато имаме опит с тях и са дадени на съзнанието ни. Отбелязвайки отново принадлежността на Хусерл към традицията на трансценденталната (пост)кантианска философия, опитът на един

⁵¹ Cf. Hua XLI, 219.

обект ни разкрива имплицитно съществуването на съответстващ свят; или с други думи, че познаваме света до степента, до която имаме опит за него.

Въвлечени сме в света на фантазията, който се развива пред нашите „очи“ (очите на Аз-въобразяващото) не само поради силата на образите, но и поради съблазняващият ефект на свободно изпълняваната воля (този „магически акт“, за който говореше Сарт⁵²). Това е свят без ограниченията на „реалния“ свят, който има своята противоположност във въобразяемото Аз, Аз-ът, който потвърждава, съди, чувства, страда и преживява опити, които се случват във вътрешността на този „сякаш“ свят. Едно Аз-въобразяващо, което отделило се от самите нас, но продължаващо да бъде откъснато от нереалността на фикционалния свят, ни позволява да вплетем изживяното във въображението на нашия реален живот, като постоянно го обогатява.

Библиография

- Alves, P., *Fenomenología del tiempo y de la percepción*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2010.
- Bernet, R., *Conscience et existence*, Paris, PUF, 2004.
- Cavallaro, M., “The phenomenon of Ego-splitting in Husserl’s phenomenology of pure phantasy”, в *Journal of the British Society for Phenomenology* 48, 2 (2017), pp. 162-177.
- Currie, G. и Ravenscroft, I., *Recreative minds: Imagination in philosophy and psychology*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
- De Warren, N., *Husserl and the promise of Time*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009.
- Ferencz-Flatz, Ch., “Gibt es perzeptive Phantasie? Als-ob Bewusstsein, Widerstreit und Neutralität in Husserls Aufzeichnungen zur Bildbetrachtung”, в *Husserl Studies* 25, 3 (2009a): 235-253.
- Ferencz-Flatz, Ch., “The Neutrality of Images and Husserlian Aesthetics”, в *Studia Phaenomenologica* IX (2009b): 477-493.
- Husserl, E., *Ideas relativas a una fenomenología pura y una filosofía fenomenológica. Libro primero. Introducción general a una*

52 Sartre (1964: 157).

- fenomenología pura*, Trad. de Antonio Ziri6n, M6xico DF, Fondo de Cultura Econ6mica, 2013.
- Husserl, E., *Zur Lehre vom Wesen und zur Methode der eidetischen Variation. Texte aus dem Nachlass (1891-1935)*. Edici6n de Dirk Fonfara. Dordrecht: Springer, 2012. Hua XLI.
- Husserl, E., *Transzendentaler Idealismus. Texte aus dem Nachlass (1908-1921)*. Edici6n de Robin Rollinger и Rochus Sowa. Dordrecht: Springer, 2003. Hua XXXVI.
- Husserl, E., *Die ‚Bernauer Manuskripte‘ 6ber das Zeitbewu6tsein (1917/18)*. Edici6n de Rudolf Bernet & Dieter Lohmar, Dordrecht, Kluwer, 2001. Hua XXXIII.
- Husserl, E., *Phantasie, Bildbewusstsein, Erinnerung. Zur Ph6nomenologie der anschaulichen Vergegenw6rtigungen*. Texte aus dem Nachlass (1898-1925), La Haya, M. Nijhoff, 1980. Hua XXIII.
- Husserl, E., *Ideen zu einer reinen Ph6nomenologie und ph6nomenologischen Philosophie. Erstes Buch, Allgemeine Einf6hrung in die reine Ph6nomenologie I. Halbband: Text der 1.-3. Auflage – Nachdruck*. Edici6n de Karl Schuhmann, La Haya, M. Nijhoff, 1977. Hua III/1.
- Husserl, E., *Ideen zur einer reinen Ph6nomenologie und ph6nomenologischen Philosophie. Drittes Buch, Die Ph6nomenologie und die Fundamente der Wissenschaften*. Edici6n de Marly Biemel, La Haya, M. Nijhoff, 1971. Hua V.
- Husserl, E., *Erste Philosophie (1923/4)*. Zweiter Teil: Theorie der ph6nomenologischen Reduktion, Edici6n de Rudolf Boehm, La Haya, M. Nijhoff, 1959. Hua VIII.
- Luft, S., “Die Konkretion des Ich und das Problem der Ichspaltung in Husserls ph6nomenologischer Reduktion”, в R. K6hn y M. Staudigl (eds.), *Epoch6 und Reduktion: Formen und Praxis der Reduktion in der Ph6nomenologie*, W6rzburg, K6nigshausen & Neumann, 2003, pp. 31-49.
- Melle, U., “Husserls Beweiss f6r den transzendentalen Idealismus”, в C. Ierna; H. Jacobs, F. Mattens (eds.), *Philosophy, Phenomenology, Sciences. Essays in Commemoration of Edmund Husserl*, *Phaenomenologica* 200, Dordrecht, Springer, 2010, pp. 93-106.
- Mendoza-Canales, R., “Fantas6a y conciencia est6tica: El estatuto fenome-

- nológico de la imagen”, в *Areté* 32, 1 (2020), pp. 93-114.
- Mendoza-Canales, R., “Estructura intencional y libre fantasía en Ideas I de Edmund Husserl”, в *Anales del Seminario de Historia de la Filosofía* 36, 2 (2019): 421-439.
- Mendoza-Canales, R., “Ver y no creer: imaginación, fantasía y conciencia de ‘como si’ en la fenomenología de Husserl”, в *Phainomenon*, 27 (2018a): 69-97.
- Mendoza-Canales, R., “Fenomenología de la imaginación. Variaciones y perspectivas”, в *Anuario Filosófico* 51, 2 (2018b): 229-239.
- Mendoza-Canales, R., “La fenomenología como teoría del conocimiento: Husserl sobre la epojé y la modificación de neutralidad”, в *Revista de Filosofía* 43, 1 (2018c): 117-138.
- Phillipse, H., “Transcendental Idealism”, в Barry Smith & David W. Smith (eds.) *The Cambridge Companion to Husserl*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, pp. 239-322.
- Rizzoli, L., *Erkenntnis und Reduktion. Die operative Entfaltung der phänomenologischen Reduktion im Denken Edmund Husserls*, Phaenomenologica 188, Dordrecht, Springer, 2008.
- Rollinger, R., “Einleitung des Herausgebers”, в E. Husserl, *Transzendentaler Idealismus. Texte aus dem Nachlass (1908-1921)*. Edición de R. Rollinger и R. Sowa, Dordrecht, Springer, 2003. Hua XXXVI.
- Sartre, J.-P., *Lo imaginario*, Losada, Buenos Aires, 1964.
- Walton, K. L., *Mimesis and Make-Believe*, Cambridge, Harvard University Press, 1990.

Автор

Мендоса-Каналес, Рикардо (Mendoza-Canales, Ricardo)

Младши изследовател (Фондация за наука и технология) към Университет на Лисабон (Център по философия) - FCT Junior Researcher at the University of Lisbon (Centre of Philosophy – CFUL)

e-mail: rcanales@letras.ulisboa.pt

Преводач

Поля Търколева

постдокторант към Философски факултет, СУ

„Св. Климент Охридски“

e-mail: tarkoleva@gmail.com